

Z HISTORII TOWARZYSTW I INSTYTUCJI

Krzysztof Fekecz
ks. Jakub Przybylski CO

FESTIWAL MUZYKI ORATORYJNEJ MUSICA SACROMONTANA

Klasztor księży filipinów na Świętej Górze posiada bogatą tradycję muzyczną. Rozpoczynając swoją pracę duszpasterską w Polsce, filipini realizowali ideę oratoryjną św. Filipa Neri, który działał w Rzymie w XVI wieku. W swojej oryginalnej metodzie głoszenia Ewangelii wielką rolę przypisywał muzyce, przez którą łatwiej dotrzeć do głębi ludzkiego serca. W związku z tym gromadził w swoim oratorium także wybitnych muzyków i kompozytorów, takich jak Giovanni Animuccia czy Giovanni Pierluigi da Palestrina oraz dał początek oratorium jako nowej formie muzycznej. Sam mawiał również, że dyrygowanie muzyką służy łowieniu dusz. W związku z tym od 1668 roku istniała w Gostyniu kapela świętogórska, która uświetniała uroczystości religijne, a także koncertowała na dziedzińcu klasztorным.

Była to kontynuacja filipińskiej tradycji muzycznej. Mogła przybrać w Gostyniu wielkie rozmiary dzięki wsparciu ze strony fundatorów – Konarzewskich, Mycielskich i Opalińskich. Ambicją zgromadzenia było zatrudnianie najwybitniejszych muzyków i kompozytorów. Tworzyli oni nowe utwory dla potrzeb istniejącego sanktuarium, a także gromadzili dzieła muzyczne największych ówczesnych europejskich mistrzów. Muzyków kapeli świętogórskiej kształcono nieodpłatnie w klasztorze i zobowiązywano jednocześnie do pozostania w zespole do końca życia lub do momentu wykształcenia swojego następcy. Zasada ta w połączeniu z wysokim poziomem muzycznym kapeli spowodowała, że zespół klasztorny był jednym z ważniej-

szych ośrodków muzycznych Wielkopolski i funkcjonował aż do momentu kasaty gostyńskiej Kongregacji Księży Filipinów w 1876 roku.

W ciągu około 200 lat na Świętej Górze zgromadzono bardzo bogatą i różnorodną literaturę muzyczną, która w znacznej części uległa jednak rozproszeniu ze względu na działania władz pruskich. Do naszych czasów przetrwało w bibliotece świętogórskiej około 200 utworów. Są to przykładowo dzieła takich kompozytorów jak: Joseph Haydn, Wolfgang Amadeus Mozart, Karl Ditters von Dittersdorf, Luigi Cherubini, Václav Pokorný, Antonín Novotný, Václav Pichl, Johann Stamitz, Hermann Lohr, Antoni Habel, oraz oryginalne utwory polskich kompozytorów, między innymi: Jana Wańskiego, Franciszka Ścigalskiego, Maksymiliana Koperskiego, Alfonsa Szczerbińskiego. Przede wszystkim zaś Józefa Zeidlera. Ostatnie badania muzykologiczne archiwaliów muzycznych w klasztorze na Świętej Górze potwierdzają ich niespotykane walory. Muzykolodzy jednogłośnie stwierdzają, że bardzo liczne XVII- i XVIII-wieczne manuskrypty stanowią niezwykle cenne dziedzictwo narodowe, które należy poznawać i upowszechniać. Świadczą o tym prawykonania, o których poniżej.

W roku 2006 przypadła 200. rocznica śmierci Józefa Zeidlera, najwybitniejszego kompozytora świętogórskiego. Wtedy to Wojciech Czemplik, muzyk i animator kultury mieszkający w miejscowości Talary, położonej w gminie Piaski koło Gostynia, zaproponował zorganizowanie koncertu z tej okazji. W tym celu powołano do życia Stowarzyszenie Miłośników Muzyki Świętogórskiej, któremu nadano imię Józefa Zeidlera. Członkowie założyciele doszli jednak do wniosku, że dobrą rzeczą byłoby nie tylko zorganizowanie jednorazowego wydarzenia, lecz stworzenie festiwalu muzyki oratoryjnej jako corocznej imprezy, w ramach której prezentowano by muzyczną spuściznę Świętej Góry. W grę wchodziło prawykonanie odnalezionych dzieł w ramach koncertów festiwalowych, dokonywanie profesjonalnych rejestracji muzyki, a także poszukiwanie dzieł rozproszonych w wyniku kasaty Kongregacji i upowszechnianie tej muzyki w Polsce i za granicą, szczególnie w ośrodkach oratoryjnych w Europie.

Ksiądz Jakub Przybylski COOr, prefekt muzyki, zaproponował, aby festiwal przyjął nazwę *Musica Sacromontana* (łac. *muzyka świętogórska*). W porozumieniu z Kongregacją Księży Filipinów i jej ówczesnym przełożonym księdzem Zbigniewem Starczewskim COOr ustalono, że festiwal będzie się odbywał co roku jesienią, na przełomie września i października, a cztery koncerty będą w soboty i niedziele w dwa następujące po sobie weekendy. Miejscem festiwalu miała być bazylika świętogórska, która posiada unikalne walory architektoniczne i akustyczne, co z jednej strony stanowi o wyjątkowości samego wydarzenia, z drugiej strony jednak niesie ze sobą trudności organizacyjne, jako że w świątyni, będącej miejscem wielu pielgrzymek i nabożeństw, nie jest łatwo organizować koncerty. Postanowiono także, że

wnętrze bazyliki będzie specjalnie przygotowane poprzez profesjonalne podium dla wykonawców, oświetlenie sceniczne oraz kompozycje kwiatowe, a klasztor zapewni aprowizację wykonawcom i gościom.

*Muzycy podziwiająją niezwykłą akustykę wnętrza barokowej bazyliki.
Fot. archiwum Stowarzyszenia*

Festiwal Musica Sacromontana jest jednym z głównych wydarzeń muzycznych w Wielkopolsce. Z pewnością wyróżnia się w całym kraju także i tym, że podczas koncertów prezentowane są dzieła dotąd nieznanne, a prawykonania odbywają się w miejscu ich odnalezienia i wykonywania przed stu czy dwustu laty. Wydarzenie spotyka się także z wyjątkowym zainteresowaniem ze strony melomanów. Na każdy koncert przybywa po kilkaset osób – nie tylko z Gostynia i najbliższej okolicy, ale także z odległych stron i znaczących ośrodków muzycznych w Polsce. Organizatorzy dbają bowiem o promocję oraz odpowiednią oprawę medialną i edytorską Festiwalu poprzez plakaty, programy, ulotki, a także reklamę w prasie, radiu i telewizji.

Profesjonalizm organizacyjny i charyzma artystyczna Wojciecha Czemplika, dyrektora artystycznego, sprawiają, że Festiwal ma już swoją tradycję. Nieustannie się rozwija, realizując nowe pomysły, poszukując dzieł świętogórskich kompozytorów w Polsce i za granicą, a także zapraszając nowych artystów, pozyskując kolejnych patronów honorowych, medialnych i mecenasów kultury, którzy widzą głębszy sens w promowaniu i pielęgnowaniu dziedzictwa narodowego zgromadzonego w świętogórskim archiwum

muzycznym. Szczególnie trzeba tu wspomnieć, że począwszy od pierwszej edycji wydarzenie odbywa się we współpracy z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego i samorządami lokalnymi, a od 2015 roku pod patronatem honorowym Prezydenta RP. Osobami szczególnie związanymi z Festiwalem są profesorowie: Marek Dyżewski z Wrocławia, Marek Toporowski z Warszawy i Julian Gembalski z Katowic. To właśnie oni jako pierwsi zaopiniowali pozytywnie ideę Festiwalu i merytorycznie wsparli to zamierzenie.

Do tej pory odbyło się szesnaście edycji Festiwalu Muzyki Oratoryjnej Musica Sacromontana. Wśród zaproszonych przez organizatorów dyrygentów znaleźli się między innymi: Jerzy Maksymiuk, Krzysztof Penderecki, Agnieszka Duczmał, Anna Szostak, Paweł Przytocki, Łukasz Borowicz, Adam Kłoczek, Julian Gembalski, Stefan Stuligrosz, Marek Toporowski, Tomasz Radziwonowicz. Wykonawcami były wspaniałe orkiestry i chóry – na przykład: Sinfonia Varsovia, Orkiestra Akademii Beethovenowskiej, Orkiestra Filharmonii Poznańskiej, Orkiestra Filharmonii Kaliskiej, Sinfonia Viva, Zespół Śpiewaków Miasta Katowice „Camerata Silesia”, Accademia dell’Arcadia, Poznańskie Słowiki, Cappella Gedanensis. W koncertach i nagrażiach płytowych uczestniczyli również wybitni soliści, między innymi: Olga Pasiecznik, Anna Mikołajczyk-Niewiedział, Agnieszka Rehlis, Marzena Michałowska, Robert Gierlach, Tomasz Krzesica, Rafał Bartmiński, Jarosław Bręk czy Sławomir Bronk.

Publicność ma okazję spotkać na Świętej Górze najwybitniejszych artystów. 6 października 2012 roku Orkiestra Akademii Beethovenowskiej wykonywała utwory Krzysztofa Pendereckiego. Dyrygował osobiście kompozytor.

Fot. archiwum Stowarzyszenia

Każda edycja Festiwalu związana jest z wykonaniem i rejestracją muzyki świętogórskich kompozytorów. Prowadzi do tego jednak bardzo długa droga. W pierwszej kolejności znaleziony utwór należy bowiem przekazać muzykologowi, który dokona rekonstrukcji partytury. To zadanie organizatorzy Festiwalu powierzają w większości przypadków Maciejowi Bolewskiemu. Przez kilka miesięcy analizuje on dany manuskrypt, opracowuje za pomocą specjalistycznego oprogramowania komputerowego i pieczołowicie przygotowuje dzieło do wykonania. Dopiero wówczas artyści otrzymują partyturę oraz głosy i mogą rozpocząć pracę. Kiedy orkiestra, chór, soliści i dyrygent spotkają się wreszcie razem, słyszą utwór po raz pierwszy w pełnym brzmieniu. Proces prawykonania jest niezwykle pracołłonny, ale jednocześnie sprawia, iż artyści za każdym razem mają świadomość uczestniczenia w historycznym wydarzeniu. Zapewne z tego powodu realizowane prawykonania spotykają się także z zainteresowaniem muzykologów i stają się tematem prac naukowych. Często też nie pozostają bez wpływu na stan wiedzy o historii polskiej muzyki.

Dzięki wysiłkowi Wojciecha Czemplika odbyło się już w ramach Festiwalu wiele prawykonań. Wydano także szesnaście albumów płytowych – wspaniałych pod względem muzycznym i atrakcyjnych edytorsko. Prace wydawnicze przygotowywał i koordynował Leszek Jankowski, który jest dyrektorem organizacyjnym Festiwalu i prowadzi management. Płyty CD zdobyły wiele nagród. Wymienić wypada choćby kilka z nich: Nagrodę Muzyczną „Fryderyk”, przyznawaną przez Akademię Fonograficzną, którą powołał Związek Producentów Audio-Video (Warszawa 2008), nagrodę przyznawaną przez Academie du Disque Lyrique „Złoty Orfeusz” („Orphée d’Or”, Paryż 2015) czy Nagrodę Stowarzyszenia Wydawców Katolickich „Feniks” (Warszawa 2016). W projekt wydawniczy w szczególności zaangażowani są: jako producent Wojciech Czemplik, a jako realizator nagrań Łukasz Kurzawski (Radio Merkury, Radio Poznań, RecArt).

Wśród dzieł zarejestrowanych na płytach, stanowiących pofestiwalową serię muzyczną, na szczególną uwagę zasługują: *Missa ex D* Józefa Zeidlera (Musica Sacromontana vol. XI), odnaleziona w bibliotece miejskiej w Monachium, wykonana przez Sinfonię Varsovię i Zespół Śpiewaków Miasta Katowice „Camerata Silesia” pod dyrekcją Jerzego Maksymiuku, a także *Laudi Spirituali* (Musica Sacromontana vol. XII), renesansowa muzyka z oratorium św. Filipa Neri, wykonana przez festiwalowy zespół Cappella del Sacro Monte, złożony z muzyków z oratorium na Świętej Górze i oratorium w Rzymie (Santa Maria in Vallicella).

Wspaniałym owocem Festiwalu jest również wydana w 2015 roku płyta z dziełem *Missa Pastoritia in G* Józefa Zeidlera (Musica Sacromontana vol. X) w wykonaniu Polskiej Orkiestry Sinfonia Iuventus i Polskiego Chóru Kameralnego Schola Cantorum Gedanensis pod dyrekcją Pawła Przytockie-

go. O niezwykle cennych poszukiwaniach i o sile artystycznej Festiwalu świadczy także płyta *Oratorio La Morte Di San Filippo Neri* (Musica Sacromontana vol. IX) zawierająca muzykę Pasquale Anfossiego poświęconą św. Filipowi Neri. Dzieło to ma również rzymskie korzenie, a wykonane zostało na Świętej Górze przez zespół Sinfonia Viva i Poznański Chór Kameralny pod dyrekcją Tomasza Radziwonowicza.

Artyści często podkreślają niezwykle wysoki poziom i piękno muzyki świętogórskiej. Każdy koncert jest dla nich wyzwaniem i wyróżnieniem. Dzieje się tak nie tylko ze względu na same koncerty, ale właśnie z powodu uczestnictwa muzyków w projektach płytowych, które wpisują się w ich dorobek i stanowią ważny element promocji. Seria płyt Musica Sacromontana, ukazująca się we współpracy z firmami: poligraficzną „Netbox” (Gostyń) i fonograficzną DUX (Warszawa), jest dostępna w wielu sklepach muzycznych, także w europejskiej sieci sprzedaży.

W ramach Festiwalu odbyły się dotychczas łącznie 62 koncerty. Każdy z nich był dobrze przemyślanym, niepowtarzalnym wydarzeniem artystycznym. Formuła imprezy nie ogranicza się tylko do prezentowania dzieł ściśle określanych jako muzyka oratoryjna czy tworzących kanon muzyki oratoryjno-kantatowej. Organizatorzy sięgają także po inne formy szeroko pojętego opowiadania o wielkich sprawach religijnych poprzez muzykę i dlatego w czasie koncertów pojawia się muzyka religijna z innych obszarów kulturowych, jak na przykład *Missa Luba* (msza afrykańska), *Missa Criolla* (msza latynoamerykańska) czy *Missa Flamenca* (msza andaluzyjska). Założenie jest też takie, aby tematyka koncertów wpisywała się w bieżące życie Kościoła i jego program duszpasterski. Dlatego na przykład w roku wiary zorganizowano koncert „Credo”, w ramach którego zaprezentowano teologię wyznania wiary i jej różne formy muzyczne, wyjęte z rozmaitych wielkich mszy świętych, także kompozytorów świętogórskich. Natomiast w roku 100-lecia objawień Matki Bożej w Fatimie odbyła się inscenizacja objawień w bardzo oryginalnym połączeniu z gatunkiem fado, czyli muzyką Portugalii.

W nawiązaniu do stylu oratorium św. Filipa Neri każdy z koncertów łączy muzykę z modlitwą i słowem, tak aby była to okazja do pogłębionego spotkania z jakimś problemem, historią, okolicznością życia. Z całą pewnością forma ewangelizacji przez muzykę jest nie tylko nawiązaniem do charyzmatu Kongregacji św. Filipa Neri, ale daje uczestnikom możliwość duchowych przeżyć i poszukiwania bliższej relacji z Bogiem, który jest źródłem najdoskonalszego piękna i harmonii.

Festiwal Muzyki Oratoryjnej Musica Sacromontana jest z pewnością wydarzeniem wyjątkowym i jedynym takim przedsięwzięciem artystycznym w Kościele Polskim. Ukazuje on jak wielkie znaczenie miał w historii mecenat Kościoła, jeśli chodzi o naszą kulturę narodową. Dzieła odkrywane podczas świętogórskich koncertów świadczą o tym, że Polska od wieków była

obecna w Europie, współtworząc etos cywilizacji judeochrześcijańskiej. Poza wartością artystyczną i duchową, odkrywanie muzycznej przeszłości Świętej Góry niesie ze sobą walory poznawcze i tym samym buduje świadomość naszych korzeni i tożsamości narodowej.

Dlaczego Festiwal od wielu lat się rozwija i nie traci na swojej atrakcyjności? Warto postawić to pytanie. Wiele razy zdarza się bowiem, że wartościowym i szlachetnym inicjatywom trudno jest przetrwać próbę czasu. Siłą tego przedsięwzięcia są ludzie, a świętogórskie Oratorium jest miejscem dla osób świeckich, które rozpoznają swój charyzmat i swoje twórcze możliwości. Takimi osobami są z pewnością twórcy festiwalu, szczególnie zaś: dyrektor artystyczny Wojciech Czemplik, Elżbieta Fekecz, prezes Stowarzyszenia Krzysztof Fekecz, Mariusz Giermaziak, wiceprezes i dyrektor organizacyjny Leszek Jankowski, Piotr Kaczor, Andrzej Konieczny, dyrektor Festiwalu ksiądz Jakub Przybylski CO r i Dariusz Wujek. To ludzie z pasją, których jednoczy św. Filip Neri i łączy przyjaźń. Zaś Festiwal, który od 2006 roku tworzą, jest owocem ich zachwyty Świętą Górą i jej przeszłością.

*Gdyby nie ich upór i zapal, to nie byłoby co roku muzycznej uczty w bazylice filipinów.
Od lewej: Wojciech Czemplik, ks. Jakub Przybylski CO r, Andrzej Konieczny,
Krzysztof Fekecz, Leszek Jankowski, Piotr Kaczor, Dariusz Wujek.
Fot. archiwum Stowarzyszenia*

Festiwal odbywający się co roku na przełomie września i października to najważniejsze wydarzenie organizowane przez Stowarzyszenie. Jednak jego członkowie postanowili także w ciągu roku przybliżyć kulturę mieszkańcom Gostynia i okolic. Tak zrodził się pomysł festynu ekologicznego, który już od 10 lat przyciąga na Świętą Górę całe rodziny. W czasie imprezy dostępnych jest wiele atrakcji dla dzieci i dorosłych. Hasło przewodnie każdego festynu nawiązuje do spraw związanych z ekologią i ochroną środowiska naturalnego, a wydarzenie ma również charakter edukacyjny.

Stowarzyszenie organizuje też wydarzenia muzyczne związane z kalendarzem liturgicznym. Odbywają się oratoria wielkopostne, na których prezentowana jest muzyka nawiązująca do Wielkiego Postu. W listopadzie organizowane są zaduszki jazzowe. Występują na nich znani i cenieni muzycy jazzowi. Te działania są nawiązaniem do tradycji oratoriów św. Filipa Neri i mają charakter modlitewny, a jednocześnie muzyczny.

Od sześciu lat Stowarzyszenie promuje też wybitnych świętogórskich kompozytorów za granicą, organizując tam koncerty z muzyką Zeidlera, Koperskiego, Wańskiego i innych muzyków. Do tej pory prezentacje takie miały miejsce: we Włoszech (Rzym), na Ukrainie (Lwów), w Austrii (Wiedeń), na Litwie (Wilno), na Białorusi (Grodno) i w Wielkiej Brytanii (Londyn). Warto podkreślić, że koncerty te spotkały się z wielkim zainteresowaniem i przychylnością zagranicznej publiczności.

Wszystkie te działania, z Festiwałem na czele, mają jeden wspólny cel. Jest nim promocja i przywracanie kulturze polskiej bogatego muzycznego dziedzictwa klasztoru na Świętej Górze.